

La nova secció dels FULLS que avui iniciem, pretén d'apropar investigadors i estudiosos a la documentació medieval relativa al terme del castell de Mataró, que es conserva als diferents arxius de Barcelona ciutat, i als municipals, parroquials i particulars de la comarca.

Cada número dels FULLS inclourà un o diversos documents. Un regest exhaustiu, en català, per a una millor comprensió, introduirà i sintetitzarà la temàtica. A continuació vindrà la transcripció del document sencer, en la mateixa llengua en què fou escrit. En conseqüència, els més antics seran en llatí, després, a mitjan segle XIV, començaran a incloure parts en català i, arribats a la quinzena centúria, alguns seran totalment redactats en català, un català no massa allunyat de la parla actual, encara que amb construccions molt llatinitzades i amb termes lògicament arcaics.

Per a no limitar-nos només al regest i a la transcripció, cada document s'oferirà amb el pertinent aparell de notes crítiques a fi de poder situar el negoci jurídic en si dins d'un marc cronològic i un moment històric, a més de donar les explicacions necessàries, tant a nivell diplomàtic com a nivell d'evolució social, econòmica i de caire legal que fan que s'emprin unes fórmules i no d'altres, o sia, aconseguir un plantejament aclaridor del perquè de l'escriptura en un procés històric al més ampli possible.

Per a seguir un ordre metodològic precís, hem cregut adient iniciar aquesta tasca per un sol arxiu i, pel que respecta als seus fons, per una sèrie concreta. Una vegada acabada, continuar per una segona sèrie, de manera que la documentació oferta pel primer arxiu sigui totalment estudiada abans d'emprendre la mateixa anàlisi en un altre.

D'antuvi, presentarem els pergamins de la sèrie *Diversorum A* de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, des del més antic al més recent. En segon lloc, ens referirem als *Diversorum B* i *Diversorum C*, per a seguir amb les altres sèries d'aquest mateix arxiu en una tercera fase. Com que la jurisdicció de l'antiga torre de Mata i més tard del castell de Mataró comprenia les parròquies de *Civitas Fracta*, Mata, Sant Vicenç i Sant Andreu de Llavaneres i la quadra de Caldes d'Estrac, els documents seran els relatius a tots aquests llocs, que, en conjunt, formaven el terme jurisdiccional del castell.

Col·loquem la data del document a l'extrem esquerre del regest, posant primer l'any, després el mes en xifres romanes i finalment el dia; i si aquest fou lliurat en algun lloc en concret que així consti a l'escriptura, s'escriu darrera la data cronològica, essent el que s'anomena la data tòpica. Al mateix extrem esquerre, un cop finalitzat el regest, anotem la referència de l'arxiu i del document, amb l'abreviatura, és a dir, les lletres ACB signifiquen: Arxiu de la Catedral de Barcelona. A l'extrem dret donem les mides de l'escriptura, en mil·límetres.

1043, III, 15.

Empenyorament' efectuat per Gonnenbert i la seva esposa Impiria (2), "femina" (3), a favor d'Ermengol (4), del qual es declaren deutors d'un modi i tres emis (5) de grans per la qual cosa donen dues peces de vinya, una feixa (6), un hort amb arbres i vinyes (7), un celler (8), que té Gonnenbert per als seus pares (9) i la seva esposa a raó de la dècima part. Es troben al comtat de Barcelona, al Maresme (10), a la parròquia de Santa Maria de "Civitas Fracta", on diuen 'a la vila de Mata' (11). La primera peça de vinya, al lloc dit 'a la callella' (12), limita al nord amb la vinya d'Ermengol (13), a l'est amb el torrent (14), al sud amb la vinya de Sant Pol (15), a l'oest amb el marge (16). La segona peça de vinya, al lloc dit 'a la sorra' (17), limita al nord amb la vinya de Seniofred, a l'est amb la vinya de Sant Pol i així mateix al sud, a l'oest amb la vinya d'Ermengol. Els límits de l'hort i la casa (18) són al nord amb l'hort i la casa d'Ermengol i també a l'est, al sud amb la cort (19) propietat dels que empenyoren i amb l'hort d'Ermengol, a l'oest amb l'areny que baixa (20). Es comprometen a restituir el deute per la festa de Sant Feliu de Girona (21). Signen Gonnenbert i Impiria. Testifiquen Radulf, Iorfred, Sanla (22), Escrivà: Marcús, prevere (23).

ACB, 1-1-878 (a) (24)

475x97 mm

In nomine Domini (25). Ego Gonneberto et uxori mea Impiria, femina, impignoratores sumus tibi Ermengaudus. Manifestum est enim quam debitores sumus tibi modio. I. et eminos. III. de annona (26), propter ea supignoramus tibi pecias. II. de vinea et fexa. I. de orto cum arboribus et vides, de cellario. I., que nobis advenit ad me Gonnebert per progenitores mei et uxori mea per suum decimum (27) et per omnesque voces; que est predicta omnia in comitatum barchinonense, in Maretima, in parochia de Sancta Maria Civitas Fracta, ubi dicunt in villa Mata.

Et affrontad. I. pecia de vinea que est ad ipsa calella, de parte circio in vinea de Ermengaudus, de aquelonis in torrente, de meridie in vinea de Sancti Pauli, de hocciduo in margine; et alia pecia de vinea que est ad ipsa sorba, affrontad de parte circio in vinea de Seniofred, de aquelonis in vinea de Sancti Pauli, de meridie similiter, de hocciduo in vinea de Ermengaudus et ipso orto, et ipsa casa (28) affrontad de parte circio in orto vel in domo de Ermengaudus, de aquelonis similiter, de meridie in curte de nos impignoratores sive in orto de iamdicto Ermengaudus, de hocciduo in ipso arrenio que discurrit. Quantum infra istas totas affrontaciones includunt sic impignoramus tibi predicta hec omnia ab integrum, libera in Dei nomine abea potestatem, hecxis vel regresis (29) earum in ea videlicetacione (30): ut in die quod erit festa Sancti Felicis Gerunda ipsa proxima ventura sic rendamus tibi ipsa iamdicta anona et tuprendas (31) nobis ista scriptura sine mora et si minimo hoc fecerimus et tibi conteserimus et non persolverimus tibi iamdicta anona tunc abeas plena potestatem iamdicta omnia que tibi supignoramus aprendere et vindere et facis quod volueritis (32).

Quod si nos impignoratores aulusque homo fuerit que contra anc ista impignoracione tibi vobis venent ad inrumpendum non hoc valeat vindicare sed componeamus tibi ista omnia que tibi supignoramus in duplo, ac omnem suam in melioracionem (32). Et ista impignoracionem firma et stabilis permaneat modo vel omnique tempore. Fac(ta) ista impignoracione Idus marci, anno XII regnante Hemrich rege (34). Sig(senyal) Gonnebert. Sig(senyal) Impiria, nos que ista impignoracione fecimus et firmamus et firmare rogavimus. Sig(senyal)num Radulfo. Sig(senyal)num Iorfred. Sig(senyal)num Sanla. S(senyal) Mercucio presbiter scripsid et sub die et anno quod supra.

Coral Cuadrada i Majó

NOTES.

1.- D'antuvi, el tipus de document que analitzarem: un empenyorament. Segons José Bono: "Pignoración, cast. *enpennamiento*. A reconociendo su deuda a favor de B, le hace cesión en prenda de sus bienes, para garantía del pago, con cláusula comisoría (es decir, que en caso de impago, B se queda con los bienes)", *vid Los Archivos Notariales*, Sevilla, 1985, p. 27. Però abans de passar al comentari de l'escriptura, cal situar el moment històric en el qual es redacta i la situació del Maresme en aquell moment.

Fixem-nos en la data: el 1043, i reflexionem ara sobre la situació de mitjan segle XI a la nostra contrada. Un dels fets més característics i transcendents del secular moviment de conquesta i poblament de la Catalunya alto-medieval és el període de relativa estagnació d'aquest procés, sobretot entre els anys 1000 i 1050. Durant aquests anys els esforços colonitzadors s'esmerçaren molt més a les fronteres endins dels comtats catalans, com al Vallès, que a la frontera pròpiament dita. Cal considerar, en relació amb aquest fet, la signatura de l'acta de franqueses que el comte de Barcelona, Berenguer Ramon I, la seva esposa Sança i els seus fills, atorguen als habitants de la ciutat i del comtat, el vuit de gener de 1025, en la qual es considera el Vallès com una de les marques, és a dir, frontera. I fortament vinculada a aquesta acta, la concessió de les franqueses del Vallès i del Maresme, que el comte donà a Bernat de La Roca i a Ramon Guillem entre el 1035 i el 1076. En conseqüència, quan els nostres personatges decideixen posar per escrit llur deute, hom organitza el territori tant de la ciutat comtal com dels seus voltants, especialment el Vallès i el Maresme.

Una darrera consideració: la del fet del bescanvi que implica l'acció d'empenyorar béns per béns, sense cap mena d'allusió a un pagament en moneda. Durant la primera meitat del segle XI, juntament amb el dinar o mancús, també va circular la moneda de plata andalusina, el *dirhem*, equivalent a 7 diners, i la moneda del país, el diner tradicional de plata, heretat del sistema monetari carolingi. Nogensmenys, al món rural la penúria monetària deuria ésser frapant, i per aquesta raó hom adopta solucions com la del nostre document. La constatació que la situació al Maresme no era gens favorable en aquest període ens ve donada per escriptures del *Diplomatari del monestir de Sant Pol*: els comtes Ramon i Almodis, el 1061, concedeixen a Guillem Llobató masos i terres del cenobi, dient que els llocs del costat del mar han sofert incursions de bàrbars —o sia, musulmans— i cristians, i per tant, les terres es troben dominades per la fam i la ruïna. Cal, doncs, que els homes restaurin, és a dir, la franja litoral està immersa en el moviment de repoblació, i els pagesos no tenen encara massa quantitat de diner, per això cal el bescanvi de vitualles per béns i no per numerari.

2.- Els atorgants del negoci jurídic, els deutors, són Gonnebert i la seva esposa Impiria. Segons Francesc de B. Moll "Gobert, Gober i Gubert" provenen del nom germànic *Godaberht*, que significa 'brillant com un Déu'; i "Gondolbeu i Goldombeu" probablement de *Gundalberht*, *vid Els llinatges catalans*, Mallorca, 1982, p. 109-110. L'etimologia de provenença germànica pel nom de Gonnebert sembla, doncs, admissible, però no pel d'Impiria, que tal vegada tenia un origen llatí.

3.- Cal fer un esment al títol que Impiria s'arroga, el de *femina*. Aquest vocable indica, als segles X i XI, el concepte de propietat, el mateix que, al segle XIII significarà *domina*, i encara amb més detall, el que a les escriptures de la catorzena centúria apareixerà com a *domina et proprietaria*. És a dir, Impiria no és una dona qual-

sevol, sinó que té béns per ella mateixa, per tant, encara que paguesa, gaudeix d'un estatus important.

4.- Ermengol és el beneficiari o rebedor del negoci jurídic, en aquest cas el creditor. Adonem-nos també que ni els atorgants ni el beneficiari consten a l'escriptura, ni amb cognom que indiqui filiació o procedència de lloc, tampoc especifiquen on viuen, és a dir, per ara, el document no ens aporta suggeriment de cap poble en concret ni de cap parròquia.

5.- Gonnebert i Impiria deuen a Ermengard un modi i tres emis de grans, segurament de blat. El modi i l'emi eren antigues mesures de grans. El modi fou emprat pels romans, la seva equivalència eren 16 sexters i valia aproximadament 8,6 litres. El segle XII era utilitzat al Rosselló i equivalia a uns 30 litres. No sabem què significava en litres al Maresme a l'onzena centúria, però el que sí podem constatar és la pervivència, a casa nostra, de les mesures romanes fins ben avançada l'Edat Mitjana. A més, ressaltarem la importància del gra i el seu elevat valor en aquell període, ja que per restituir aquest deute empenyorem dues peces de vinya, una feixa, un hort amb arbres i vinyes i un celler, que no significa pas una petita propietat, la qual cosa ve a testimoniar-nos de forma indirecta la situació de carestia i dificultat que la ruralia travessava el 1043.

6.- Fixem-nos en la paraula "feixa", que ja al document apareix com *fexa*, amb un vocable marcadament català. Entenem per feixa la peça de terra de conreu en forma de terrassa, construïda amb marges de pedra seca als vessants muntanyencs. És típica dels països d'agricultura pobra i d'èpoques de necessitat per fam o pressió demogràfica, com les àrees mediterrànies, normalment de vinya i oliveres.

7.- Empenyorem també un hort amb arbres i vinyes. La importància de la vinya a la comarca, no cal gairebé ni remarcar-la, hereva dels temps romans, recordem com el vi de la Laietània s'exportava a Roma. Forta i aspra, la vinya medieval produïa un vi de pocs graus. El precoç desenvolupament de les vinyes al voltant de les ciutats, les residències de la noblesa i de les èlites religioses, produï l'expansió del producte, blanc i lleuger, semblant a l'actual vi d'Alella, que aleshores era el preferit a les taules de l'aristocràcia. Des del segle XI els viticultors es veien sol·licitats pels mercaders que iniciaven el comerç; la clientela s'estenia, sobretot a les ciutats, on el creixement de les fortunes burgeses repercutia en el consum dels vins de qualitat. El transport era preferible per via fluvial o marítima, la qual cosa afavoria les feixes litorals, perquè així les bótes es traslladaven a baix preu sense córrer el risc d'ésser el vi malmès per les sotregades.

La vinya apareixia en els vessants encarats a migdia, on les parcel·les eren disperses i de dimensions reduïdes; també hi havia ceps aïllats o afilerats en marges i hortes, com expressa el document que estem estudiant. També cal destacar, pel que fa a les plantes de conreu, que en els camps fixos apareix una arboricultura, a voltes força important, d'arbres fruiters. No hi ha dubte que aquesta arboricultura es densificava en els horts propers a les cases i en els reduïts sectors dedicats al regadiu; l'expansió de la viticultura portà, doncs, aparellada, la de l'arboricultura, ja des del segle XI. Aprofitant l'espai buit entre rengleres de ceps, el pagès plantava arbres, dels quals aprofitava les fulles com a palla o farratge, o la fruita que produïen: pomeres, cirerers, magraners, figueres, oliveres. Els arbres servien, a més, per a fixar els límits de les propietats, i les seves arrels per a defensar el sòl de l'erosió; per això, hom els troba per tota la geografia agrària: a les feixes, als horts i als camps de cereals.

- 8.- Gonnenbert i Impiria empenyoren també un celler, que considerarem com el lloc on s'efectuen els processos d'envelliment o maduració; en casos d'explotació vinícola, com el cas concret que ens ocupa, és en comunicació amb el cup i la premsa; el vi és conservat en bótes que reposen horitzontalment damunt setials; completen el celler els barrals, les portadores i diverses mesures, així com les eines de trascolar el vi. En les explotacions tradicionals és generalment subterrani o a la part posterior de la planta baixa de la casa. Evidentment, a l'escriptura no s'especifica on es trobava el celler amb detall, encara que en donar-nos els límits, més endavant, expliquen que l'hort i la casa —per tant n'hi ha una, de casa— llinden al sud amb una cort de la seva propietat, és a dir, el conjunt agrícola comprenia la casa, la cort, el celler i l'hort. Ressaltem a més el caràcter d'explotació específica, destinada al conreu del vi incloent dins les seves pertinences el lloc reservat a l'emmagatzematge del producte.
- 9.- És usual, a les escriptures corresponents als segles IX-XII, trobar esmentada la raó per la qual els béns mobles o immobles han arribat a les mans dels atorgants, és una forma de demostrar la validesa del que posseeixen, donant l'explicació de la transmissió de la propietat. Generalment, passa de pares a fills, com en el nostre cas particular, per això Gonnenbert declara que les peces de vinya, la feixa, l'hort i el celler ho rebé dels seus progenitors. Impiria, en canvi, és propietària a raó de la dècima part. Això significa, al segle XI, el que més tard s'anomenarà "escreix" o augment del dot aportat per la muller al matrimoni, propi dels capítols matrimonials baix-medievals. Als segles XI i XII el document que regula la institució del matrimoni és l'esponsalici, on consta el dot que el marit augmenta en consideració de la virginitat de la núvia, essent aquest augment la desena part dels seus béns.
- 10.- El document, ara sí, explica que els béns empenyorats són al comtat de Barcelona, al Maresme, el llatí *Maretima*.
- 11.- Concretament a la parròquia de *Civitas Fracta*, on diuen 'a la vila de Mata'. La confusió terminològica entre el nom de Mataró i *Civitas Fracta* ha suscitat diverses interpretacions per als nostres historiadors, entre els quals Joaquim Llovet recull els diferents punts de vista i apunta a la solució més correcta: *Civitas Fracta* era el nom de la parròquia, tal com reflecteix el document que portem a l'anàlisi, mentre Mataró era el del castell, l'hereu de la primigènia torre de Mata, de la qual pren el nom encara que adoptant un diminutiu; *vid La ciutat de Mataró*, Barcelona, 1959, p. 64.
- La denominació de *fracta* es refereix a una ciutat dividida en dues parts, la ciutat pròpiament dita i un altre burg, vila nova o barri. Encara que la parròquia de Santa Maria incloïa diferents veïnats com Cirera i Valldeix, Mata era, per la concentració poblacional a l'Alta Edat Mitjana, com un suburbi de *Civitas Fracta*, repartint-se la ciutat en dos nuclis, el que envoltava la parròquia de Santa Maria i el que agrupava Sant Martí, d'ací definicions de lloc que tal vegada ens poden semblar embrollades com la de l'empenyorament, però que, a l'època, eren del tot punt expressives. Així, Gonnenbert i Impiria tenen la seva explotació agrícola a Mata, dins del terme parroquial de Santa Maria.
- 12.- La primera peça de vinya es troba al lloc anomenat 'la calella', el topònim ens suggereix la proximitat al mar, però no podem situar amb major precisió el lloc per manca de dades més tardanes o de conservació del nom, que de per si és força genèric.
- 13.- Limita al nord amb una vinya del creditor, fet molt usual, el que es tracta de veïns, que aprofiten els moments crítics per ampliar llurs propietats. Notem, a més, que en aquest segon cas també es conrea vinya, essent un dels cultius més estesos a la nostra contrada des de la revolució agrícola del segle XI.
- 14.- Un dels llindars més típics que trobem a la documentació d'aquest període són els elements naturals, sobretot els torrents, que ens palesen la concentració de l'hàbitat vora els corrents d'aigua, tan necessària per a l'obligat regadiu.
- 15.- Al sud limita amb una altra vinya, del monestir de Sant Pol, la qual cosa ens reflecteix un dels dominis eclesiàstics a Mata, és a dir, els monjos eren els senyors d'aquest tros de terra on tenien pagesos que l'explotaven per a la seva concessió.
- 16.- El darrer límit ens aporta un nou element, aquesta vegada construït per l'home: un marge. És important ressaltar el fet d'aquest tipus de construcció, d'una banda per assenyalar el treball del pagès per tal de retenir la terra i poder guanyar als vessants dels turons terra conreable, d'altra, per apuntar vers un cert tipus de mentalitat camperola, més dirigida cap a la individualitat que a l'explotació col·lectiva, ja que els camps es delimiten amb bardisses protegint els conreus i els horts. Finalment, ens donen també un cert model de paisatge agrari, definit per camps closos, essent les cledes quelcom inherent a l'hàbitat dispers, a més dels horts i les feixes escalonades.
- 17.- La segona peça està situada al lloc dit 'la sorra', és a dir, molt a prop, també, del mar, i limita per totes bandes amb d'altres vinyes.
- 18.- L'hort i la casa, fixem-nos, l'habitable i, ben a la vora, el trosset de terra destinat als cultius per a les necessitats familiars. Prop dels corrents o dels recs hi havia petites parcel·les d'horta, en les quals es conreaven cebes, alls, cols, que constituïen un complement alimentari. Des del segle XI es configura a la comarca el paisatge agrari que esdevindrà característic a molts indrets de Catalunya: un paisatge de petites parcel·les, on els arbres fruiters protegeixen amb llur ombra els cultius. Així, l'expansió de la viticultura, arboricultura i horticultura de regadiu significà no solament una intensificació dels conreus, sinó també una intensificació de la producció i, en conseqüència, una millora en la qualitat de la dieta alimentària.
- 19.- Al sud limita amb la cort, propietat de Gonnenbert i Impiria. Ja més endavant consideràvem el conjunt de l'explotació formada per la casa, l'hort, el celler i la cort. Evidentment, si existeix cort vol dir que hi ha animals, encara que el Maresme no es distingís mai per ésser una comarca ramadera. Els pagesos dels masos petits no sempre tenien bous i vaques, i devia sovintejar molt el cas del camperol que només tenia un bou per tirar de l'arada, de manera que quan li calia llaurar havia de manllevar-ne un altre a un veí. De les vaques, n'obtenia llet, i la resta es dedicava a la venda o en treia derivats: formatge, mantega i mató. Els vedells mascles eren, sovint, castrats abans de l'any per tal que, tot conservant la seva força però esdevinguts mansos, servissin com animals de tir o de labor. Com que mai no hem trobat cap referència documental que ens parli d'ovelles, haurém d'inclinar-nos per la substitució d'aquestes per cabres, de les quals hom aprofitava la llet, el formatge i la carn.
- Un dels animals que formava part del bestiar de la contrada a l'Edat Mitjana era, sens dubte, el porc. Després d'haver-se engraiat durant els mesos d'octubre i novembre, en els quals els porcs consumien els aglans caiguts de les alzines, pel desembre o gener, quan les feines del camp ja s'havien acabat, la família celebrava la seva matança. Un cop mort, els pagesos preparaven els seus derivats, pernils i embotits, i la cansalada, que era l'aliment càrnic ha-

bitual a les llars pageses. El pèl era aprofitat per fer-ne raspalls i pinzells. Un lloc important entre la ramaderia menor l'ocupava l'aviram, sobretot les gallines, de les quals obtenien els ous, que eren un dels components fonamentals de la dieta alimentària de l'home medieval.

20.- El darrer límit és l'areny que baixa que, com hem fet notar quan es tractava del torrent, és una llinda molts cop citada, i ens fa tornar a suggerir la necessitat de l'aigua. Els documents primers, fins quasi a la meitat del segle XII, ens parlen de rius. La denominació de riu, el qual en l'actualitat considerem torrent, no cal que ens faci pensar que gaudissin d'un cabal tan superior a l'actual. És ben veritat que la vegetació no estava tan degradada i els boscos facilitaven l'evaporació. A partir de principis del XI ja trobem mencions a "arenys que baixen". Per consegüent, la diferència semàntica entre riu, areny o riera, podríem quasi considerar-la nul·la, pel que fa als corrents d'aigua que reguen la comarca. Des d'un punt de vista filològic, s'empra "areny" durant els segles X i XI i, més tard, els mateixos corrents s'anomenaran rieres o torrents.

21.- La clàusula comissòria que assenyalava el temps de restitució del deute és essencial en aquests documents d'empenyorament, constituint l'eix que vertebrava la pròpia raó de l'escriptura. És a dir, si no existís aquesta frase, poc es diferenciaria d'un bescanvi, d'una venda o d'una donació, que també ens expliciten els béns, el lloc i els llinars. Però el compromís de Gonnenbert i Impiria de restituir el modi i els tres emis dels quals s'han declarat deutors per la festa de Sant Feliu de Girona implica perdre els béns empenyorats de no complir, o sia, s'obliguen a restituir, acceptant, a la vegada, la pèrdua si no ho tornen en un termini fixat.

22.- Perquè el document sigui públic ha de contenir l'autenticació davant dels testimonis, que donen fe que ambdues parts —els atorgants i el rebedor del negoci jurídic— han arribat a aquest acord concret i no altre. Diplomàticament s'anomena a aquesta part de l'escriptura validació, essent necessària per demostrar que és certa i fidedigna.

23.- L'altra signatura indispensable per a la validesa del document és la de qui l'ha redactat i escrit, en el nostre cas l'escriu és Marcús, un prevere. El costum de garantir per escrit en pergami el dret de propietat, existent a Catalunya a diferència del que passava a l'Europa ultrapirinenca, el coneixem des dels segles IX i X, car ja aleshores hom tenia la noció clara del que era "propi", i el dret de posseir, de vendre, de canviar i de disposar dels béns a voluntat. Redactar les escriptures de compra, de venda, de donació o d'herència era la millor defensa dels drets del titular en cas de litigi davant dels tribunals, encara que, quan no hi havia documents que ho ratifiquessin, els tribunals també donaven idèntica validesa a la declaració de testimonis.

Cal, a més, considerar el fet que fos un prevere i no un jurista qui pren cura d'escriure l'empenyorament, essent completament típic d'aquesta època. Fins ben entrada l'Edat Mitjana no trobarem notaris en el sentit més estricte de la paraula i, encara, a moltes petites parròquies, serà el rector qui se'n farà càrrec sempre. Això és degut al fet que la cultura pròpiament dita fou exclusiva de l'estament eclesiàstic durant molts segles medievals, la immensa majoria de la població no sabia ni llegir ni escriure, tampoc gens del llatí que s'utilitzava als documents, ni res de lleis, encara que aquestes fossin consuetudinàries. Per tant, els clergues assolien el poder que els conferia l'herència cultural rebuda, gaudint, tantes vegades, de la consideració dels pagesos, i exercint un pes veritablement important en el si del camperolat.

24.- ACB és l'abreviatura de l'arxiu, significa: Arxiu de la Catedral de Barcelona. 1-1-878 és la referència del document, el primer 1 designa la sèrie: *Diversorum A*, el segon els anys —els pergamins estan ordenats cronològicament—, i el 878 el número de l'escriptura en concret. Com podem veure, encara hi ha una "(a)" darrera, que denota l'existència, en el mateix tros de pergami, de dos documents o més. En aquest cas, n'hi ha dos, un al davant i un altre al dors del pergami, òbviament, aprofitar d'aquesta mena el suport material, ens condueix a la reflexió immediata de la carència de pergami, a les mínimes possibilitats econòmiques i a la precarietat de mitjans, d'ací la reutilització.

25.- *In nomine Domini*: "En el nom de Déu". Era molt usual, a l'Edat Mitjana, iniciar els documents amb una invocació de caràcter religiós, encara que fossin escriptures civils, com podem constatar al nostre empenyorament.

26.- *annona*: significa grans, blat. Tanmateix, hi ha una segona accepció, que és la de pagament anyal; en aquest segon cas, el que Gonnenbert i Impiria deuen seria el cens anual que puja un modi i tres emis.

27.- *decimum*: designa la desena part, també ho hauríem pogut traduir per delme, si no ho hem fet així ha estat per ressaltar l'accepció de dècima, i per no portar a confusió amb altres tipus de delmes, com els eclesiàstics, que tindrem temps de tractar en documents futurs.

28.- *cassa*: hem pres el significat de "casa", encara que en un llatí correcte hauríem d'haver vist escrit *domus*; no gensmenys, i per això ho destaquem, si s'especifica *cassa* i no *domus* pot ésser degut a una diferenciació d'habitatge; als segles següents trobarem *mansus* —mas— i *domus* —casa— i també *hospicium*, que tal vegada designa una casa de major importància. Però al segle XI es designa genèricament la llar com a *cassa* o *casale*, sense especificar més, encara que alguna característica distinta hi deuria haver, perquè, a continuació, es parla de la *domo* d'Ermengol.

29.- *hecxis vel regreis*: encara que mal escrit, vol dir "entrades i eixides", i és quelcom típic de la documentació medieval quan hom fa transacció de béns immobles.

30.- *videlicet ratione*: (sic), hauria de dir *videlicet ratione*, que significa "per aquesta raó".

31.- *tuprendas*: (sic), correctament seria *tu prendas*. Fixem-nos en tota la frase, que ve a dir que el dia de Sant Feliu de Girona proper vinent han de restituir-li el blat que li deuen, i aleshores els tornarà l'escriptura, o sia que l'obligació quedarà revocada.

32.- Però en el supòsit que no tornin el deute, el creditor té plena postestat per quedar-se la penyora, vendre-la i fer-ne el que vulgui.

33.- També és usual trobar, a la documentació dels segles XI i XII, clàusules comminatòries o de sanció, per tal que ningú pugui en cap cas anar en contra del pacte. En la nostra escriptura consta, doncs, ben clar, que si qualsevol home fes quelcom contrari a aquest empenyorament haurà de compondre el doble dels béns que constitueixen la penyora, íntegrament i amb tot el que hom hagi millorat.

34.- La forma de datació, com podem comprovar, no es fa segons l'Encarnació, habitual fins a mitjan segle XIV, sinó que és encara, pel còmput dels anys, del regnat dels reis francs, que durarà fins a l'entorn del 1200. S'utilitza l'herència romana de *Idus*, *Nonas* i *Kalendas* per als dies, i també per als mesos —en el nostre cas, *Idus marci*—; a continuació vénen les signatures dels atorgants, testimonis i escriu, ja comentades en les notes precedents.